

Ispita de a exista

Traducere din franceză de
EMANOIL MARCU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

A GÂNDI ÎMPOTRIVĂ-ȚI	5
DESPRE O CIVILIZAȚIE VLĂGUITĂ	21
MICĂ TEORIE A DESTINULUI	43
FOLOASELE EXILULUI	53
UN POPOR DE SINGURATICI	58
SCRISOARE DESPRE CÂTEVA IMPASURI	89
STILUL CA AVENTURĂ	109
DINCOLO DE ROMAN	120
ÎN PRAJMA MISTICILOR	137
FURII ȘI RESEMNĂRI	152
<i>Destinul cuvintelor</i>	152
<i>Violența lui Socrate</i>	154
<i>Fața ascunsă a unei grădini</i>	155
<i>Sfântul Pavel</i>	157
<i>Luther</i>	162
<i>Origini</i>	165
<i>Dincolo de self-pity</i>	166
<i>Voluptatea abisului</i>	167
<i>Întâiul pas spre izbăvire</i>	169
<i>Limbajul ironiei</i>	170
<i>Cruzimea — un lux</i>	171
<i>Analiza surâsului</i>	172
<i>Gogol</i>	173
<i>Demiurgie verbală</i>	177
<i>În căutarea unui ne-om</i>	181

Respect pentru	<i>Ura de sine</i>	182
	<i>Semnificația măștii</i>	183
	<i>Contagiunea tragediei</i>	184
	<i>În afara cuvântului</i>	185
	<i>Necesitatea minciunii</i>	186
	<i>Viitorul scepticismului</i>	187
	<i>Vicisitudinile fricii</i>	188
	<i>Un om ajuns</i>	189
	<i>Deșeuri de tristețe</i>	190
	<i>Desfrâul vidului</i>	195
	ISPITA DE A EXISTA	199

A GÂNDI ÎMPOTRIVĂ-ȚI

Aproape toate revelațiile noastre le datorăm freneziei, dezechilibrului nostru împins la paroxism. Chiar și pe Dumnezeu — în măsura în care ne trezește curiozitatea — îl deslușim nu înlăuntrul-ne, în adâncul ființei, ci la limita exterioară a febrei noastre, exact în punctul în care, furia noastră înfruntând-o pe-a lui, are loc o ciocnire, o întâlnire la fel de pustiitoare și pentru El, și pentru noi. Lovit de blestemul inerent făptuirii, pătimășul nu-și forțează natura, nu-și iese din fire decât pentru a reveni la sine cu furie, ca agresor, urmărit de faptele sale ce vin să-l pedepsească pentru a le fi provocat. Nu există operă care să nu se întoarcă împotriva autorului ei: poemul îl va strivi pe poet, sistemul pe filozof, evenimentul pe omul de acțiune. Se nimicește cel care, asumându-și vocația și împlinind-o, se agită înlăuntrul istoriei; se mântuiește doar cel ce sacrifică har și talente, pentru ca astfel, eliberat de calitatea de om, să huzurească în ființă. Dacă năzuiesc la un destin metafizic, cu nici un preț nu-mi pot păstra identitatea: orice urmă a ei se cere lichidată; dacă, din contră, mă-ncumet la un rol în spațiul istoriei, va trebui să-mi încordez resorturile lăuntrice până mă frâng împreună cu ele. Ne e fatal, întotdeauna, eul pentru care optăm: să porți un nume înseamnă să-ți asumi un mod precis de prăbușire.

aparențelor sale, pătimașul nu se descurajează, o ia mereu de la capăt, cu încăpățănare, căci nu se poate lipsi de suferință. Se îndârjește să-i piardă pe ceilalți? — E un ocol ca să ajungă la propria-i pierzanie. Sub masca sfidătoare, sub ifosele lui se ascunde un împătimit al nefericirii. De aceea printre pătimași îi găsești pe cei ce-și sunt lor înșiși dușmani. Iar pătimași suntem cu toții, niște turbați care, pierzând formula păcii lăuntrice, nu mai avem acces decât la meșteșugul sfâșierii.

În loc să lăsăm timpul să ne macine încetul cu încetul, noi am găsit cu cale să-i sporim efectul, adăugând la clipele lui pe ale noastre. Acest timp recent, altoit pe cel vechi, acest timp elaborat în noi și proiectat în lume avea să-și arate curând virulența: obiectivându-se, avea să devină istorie, monstru asmuțit de noi înșine contra noastră, fatalitate căreia nu i-am putea scăpa nici dacă am recurge la soluțiile pasivității, la rețetele înțelepciunii.

Să încerci o cură de ineficacitate; să pătrunzi învățătura maestrilor taoiști — doctrina renunțării, a neîmpotrivirii, a suveranității absenței; să pășești, urmându-le pilda, pe calea conștiinței ce nu se mai luptă cu lumea și se mulează pe orice, ca apa, elementul lor predilect, — la toate acestea noi nu vom ajunge nicicând, oricâtă silință ne-am da. Ei condamnă și curiozitatea, și setea noastră de durere; prin asta se deosebesc de mistici, și mai ales de cei din Evul Mediu, propovăduitori abili ai târsânei și brâului de spini, ai geamătului, ai nopților albe și postului negru.

„Viața intensă e contrară lui Tao“, ne învață Lao-zi, omul cel mai normal cu putință. Dar virusul creștin ne roade: moștenitori ai autoflagelatorilor, nu devenim conștienți de noi înșine decât rafinându-ne caznele. Religia e oare în declin? Noi îi perpetuăm

extravagantele, iar penitențele și gemetele chiliilor de altădată continuă prin noi: voința noastră de a suferi nu-i mai prejos de-a mănăstirilor, din zilele lor de glorie. Biserica a pierdut monopolul infernului, dar încă îi rămân, ca să ne stăpânească, lanțul suspinelor, cultul suferinței, al bucuriei mistuitoare și al tristeții radioase.

„Viața intensă” secătuiește deopotrivă trupul și spiritul. Maeștri în arta de a gândi împotriva lor înșiși, Nietzsche, Baudelaire și Dostoievski ne-au învățat să punem preț pe risc, să născocim noi suferințe, să dobândim existență prin ruperea de propria ființă. Iar ceea ce în ochii marelui chinez era simbol al decăderii, exercițiu al imperfecțiunii, constituie pentru noi unica modalitate de a ne aparține, de a intra în contact cu noi înșine.

„Omul să nu iubească nimic — va fi de neînfrânt” (Chuang-tse). Maximă pe cât de profundă, pe atât de inoperantă. Cum să ne ridicăm pe culmile indiferenței când până și apatia noastră e tensiune, conflict, agresivitate? Nici un înțelept printre străbunii noștri: doar nemulțumiți, veleitari, pătimiși, ale căror decepții sau excese vom fi siliți să le purtăm mai departe.

După învățătura acelorași chinezi, doar spiritul desprins de lume pătrunde esența lui Tao; pătimișul nu-i va percepe decât efectele: cufundarea în adâncuri e cu putință doar în tăcere, suspendând orice freamăt, orice resort lăuntric. Dar nu e oare semnificativ că aspirația noastră spre absolut se exprimă în termeni de acțiune, de luptă, că un Kierkegaard se proclamă „cavaler al credinței” și că Pascal nu e decât un pamphletar? Atacăm și ne apărăm; nu cunoaștem așadar decât efectele lui Tao. De altfel, falimentul chietismului, echivalent european al taoismului, e grăitor în privința posibilităților și perspectivelor noastre.

Deprinderea pasivității e tot ce poate fi mai opus felului nostru de a fi. (Epoca modernă începe cu doi mari isterici: Don Quijote și Luther.) Dacă generăm timp, dacă producem timp, o facem pentru că respingem hegemonia esenței și supunerea contemplativă pe care ea o presupune. Taoismul îmi apare ca primul și ultimul cuvânt al înțelepciunii: îi sunt cu toate acestea refractar, instinctele mele îl refuză, la fel cum refuză să îndure orice, într-atât ne apasă ereditatea revoltei. Boala noastră? — Veacuri de veghere a timpului, de idolatrizare a devenirii. Ne vor putea elibera de ele înțelepciunea Chinei sau a Indiei?

Există forme de înțelepciune și de izbăvire pe care nu le putem percepe lăuntric, nici transforma în substanța noastră cotidiană și nici măcar încorseta într-o teorie. Eliberarea, dacă ținem cu adevărat la ea, trebuie să izvorască din noi: în nici un caz nu trebuie s-o căutăm aiurea, într-un sistem gata făcut ori în nu știu ce doctrină orientală. E totuși ceea ce li se întâmplă adesea unor spirite însetate, cum se spune, de absolut. Însă înțelepciunea lor e contrafacere, eliberarea lor — înșelăciune. Am în vedere nu doar teozofia și pe adepții ei, ci pe toți cei ce se-mpăunează cu adevăruri incompatibile cu natura lor. Nu puțini se cred cunoscători ai Indiei, închipuindu-și că i-au deslușit, până la una, tainele, deși nimic nu-i predis-pune la asta, nici caracterul, nici educația și nici neliniștile. Ce foșgăială de falși „eliberați” — și cum ne mai privesc de sus, din cerul mântuirii lor! Ce conștiințe împăcate! Nu se pretind ei oare *deasupra* faptelor lor? Șarlatanie intolerabilă. În plus, țintesc atât de departe, încât orice religie tradițională le pare o prejudecată domestică, ce nu le-ar putea satisface „spiritul metafizic”. Să ai în spate autoritatea Indiei —

asta-i cu totul altceva! Ei uită însă că India postează acordul ideii cu fapta, identitatea între mântuire și renunțare. Când „spiritul metafizic” îți aparține, puțin îți mai pasă de asemenea fleacuri.

După atâta impostură și fraudă, cât de reconfortant e să privești un cerșetor! El, cel puțin, nu minte; nici pe ceilalți și nici pe sine: își întrupează doctrina, dacă are vreuna; munca nu-i place, și o dovedește; cum nu dorește să posede nimic, cultivă sărăcia totală, condiție a libertății sale. Gândirea și ființa lui sunt una. Nu posedă nimic, este el însuși, durează: a trăi de azi pe mâine înseamnă să trăiești de-a dreptul în eternitate. De aceea, pentru el toți ceilalți sunt robii amăgirii. Depinde de semenii săi, dar se răzbună pe ei studiindu-i, specializat cum e în dedesubturile sentimentelor „nobile”. Lenea lui, de o calitate foarte specială, face din el un autentic „izbăvit”, rățacit într-o lume de nerozi și de amăgiți. Știe despre renunțare mai mult decât oricare din tomurile voastre ezoterice. Doriți să vă convingeți? Ajunge să ieșiți în stradă... Dar nu, vi-s mai pe plac *tratatele* ce propovăduiesc cerșetoria. Cum nici o consecință practică nu vă încununează meditațiile, nu-i de mirare că ultimul vagabond prețuiește mai mult decât voi. Ni l-am putea închipui pe Buddha iubindu-și adevărul și palatul? Nu poți, în viața aceasta, să fii și „mântuit”, și proprietar. Mă ridic împotriva generalizării minciunii, împotriva celor ce-și exhibă pretinsa „mântuire”, sprijinind-o pe o doctrină de împrumut. A-i demasca, a-i coborî de pe soclul unde sunt cocoțați, a-i pune la stâlpul infamiei — iată o luptă ce nu ar trebui să lase pe nimeni indiferent. Căci cei care au conștiința prea împăcată nu trebuie lăsați cu nici un preț să trăiască și să moară netulburați.